

per intrusió de la de l'article) ja sovint a l'Edat Mitjana: «una *anclusa*» en un inv. de Corbins de 1299 (BABL vi, 71); «ferien ab les aspases sobre el axí con si farissan en una *anclusa*», Reixac (Questa, 89.13); «un seu frare appellat Túbal, qui usava de ferreria de diversos martells, ab què picaven sos sirvents sobre la *anclusa*», Eiximenis (Regiment de Pri., 16); «lo brogit del ferir era tan gran que paria que fossen molts ferrers qui a grans colps ferissen sobre moltes *encluses*», Curial (NCl. II, 138); «prengueren lo balaix e sobre una *anclusa* hi donaren ab un martell e romperen-lo per mig, e trobaren-hi un cuc», Jo. Martorell (ed. princeps, variant que no respecta Ri., p. 281, posant-hi *enclusa*): ací pot tractar-se d'una *encluseteta* d'orfebre puix que s'estava parlant de la forma d'«engastar-lo» (veg. ENCASTAR).

En diminutiu es deia la del dallaire: «esmolar la dalla -- la *encluseteta*: incus, -udis», OPou (ThPu., 86); avui BDC XIX, 130, i XXIII, 286. Altra acc. especial li donaven els pescadors de Sant Pol (1930): «*encluses* mena de núvols de color maligne, una mica vermellós; semblen unes arrels; no són senyal de gaire bon temps: quan apareixen cap al Nord es pot desencadenar una migjornada» (anàlogament a Men. i Eiv.: AlCM, § 5).

En els Pirineus i en especial en el domini rossellonès és antiga una forma com l'oc. *encluge*, de la qual ja trobem testimonis en el Merlí, i en tres o quatre obres en prosa de c. al S. XIV (només les *Leys d'Amors* escriuen *enclutge*, Rayn. III, 126; PSW II, el gènere no és segur ni clar en cap dels testimonis). En el Rosselló ja trobem «II *encluges*» en un doc. de 1261, i l'InvLC n'assenyala una dotzena de testimonis fins a 1411, sempre terminats *-uja*, *-uga*, pl. *-uges*, però «tres sochs d'*encluyas*» l'any 1411. I a les *VidesR*: «mal<I> gran, qui fa so(n) quant fér en la '*ncluya*», f^o 99r1 (la *encluya* ms. B), «lo rey fé adur denant si una *encluya* per so que sobre la '*nclutge* fesés trencar les comes als sants», f^o 199r1. Una cançó popular recollida a Arles de Tec porta «Nissa --- t'est deixada pendre - per las armas d'Aragó / --- las galeas al port són --- portan las manxas, - las *enclujas* y els carbons, / han rompido las cadenas - dins del port entrats hi són / sí n'han fet molt de ravatge».⁴

No solament això arriba fins al Capcir (on Griera anotava *enkláča*, BDC III, 123, 134), i N. del Conflent (*enklæža*, Montalbà, ZRPh. XLV, 248), sinó que aquesta forma també s'havia estès pel cat. occ. pirinenc, i és la que usà, segons la rima, el boïnès Arnau d'Erill cap a 1400: «Oh tu traydor, quant m'auràs agut jutge / e sertament auré de leys jornada, / no t falliré a la taula parada, / ans mon martell ferrà desús l'*enclutge*» (BABL XXIX, 215.100). I encara no s'havia perdut a Cardós i V. Ferrera quan hi vaig fer les enquestes de 1932-4: la *nklúža* a Tavascan, una *nklúža* o *enklúža* a Àreu i Esterri de Cardós, i els vells d'Estaoon encara hi recordaven la *nklúža*, tots ells per a la del dallador (a Àreu també la del ferrer) (si bé a Farrera, Tor i Estaoon ja deien la *nklúža*) (cf. BDC XXIII, 262, 263, 286); i s'havia escampat *anclucha* i

enclucheta fins a Aragó segons els inventaris dels Ss. XIV-XV (Rom. LXX, 69). És veritat que avui, però, ja s'ha ficat la forma amb *-sa* fins a la Ribagorçana (Taüll, 1953; Buirra, 1957; Barravés, BDC VI, 24).

No sabem amb quanta antiguitat, és la forma que s'ha imposat en terra valenciana i a les Illes, sense excloure'n Eivissa (PzCabr., en el qual *-ussa* deu ser cacografia), Menorca i part de Mallorca. En valencià i parts del mall. hi ha una variant amb *-cr-*, sobre l'antiguitat de la qual convé reservar el judici;² maestr. *encrusa*: «Hau vist com en la *encrusa* - lo ferro que caldeja, / mallant-lo braços jóvens - si'n trau d'espurnegall?», *Seidia*, 59; Val. i Albaida *encrusa* (J. G. M., 1950); Alcoi l'*ancrusa* (MGadea, T. del Xè I, 303, 400); Castalla *incrusa* (EValor, c. 1950); tanmateix *inklúža* a Aiguaviva (RFE XXXIII, 41), *inclusa* a Sogorb (TorresFornés). El DAg. dona *encrua* com a mall., i AlCM assenyala *enkrúš* a Sa Pobla i *enklúš* a Lluçmajor.

Altrament aquesta forma mall. sense la *-z-* no ens sobta gens, i potser no cal per explicar-la posar en joc la influència del llum d'*encruia* (veg. *cruilla*, CREU), car la llei fonètica de la *-n-* representada com a *-z-* ha tingut sempre poca resposta a Mallorca (*alova*, no *alosa*, etc.).

En el territori català i zones veïnes hi hagué formes més discordants, i no pas de creació recent. «Qui vol donar conexença de la art fabril o de ferraria, cové a ell determenar del martell e del *enclum* e dels altres instruments de ferraria», cita el DBal. d'<E>g. Romà; ço que evidentment és prolongació Sud de l'àrea del fr. *enclume*, rodanès *enclume*, nicenc i prov. alpí *enclum*, i *enclúmi* en part del gascò (TdF), l'*anclumo* en valdès (ZRPh. LIV, 508). Variant de data molt antiga, com sigui que *includine* ja es troba en el glossari de Tours en llatí merovingi (Förster-K., *Afrz. Übungsbuch*, n.º 107, p. 210; cf. Jud. Rom. LI, 614). I en efecte si això avui no és ja pròpiament català, tanmateix encara és de Benasc, on els meus dos informants principals coincidiren a donar-me l'*enklúm*, i em citava un d'ells la dita proverbial *mes burro que una nklúm* (1965). Casac. ja va recollir *enclusa* a Gistaín i *ancrusa* a Casp (BDC XXIV, 167), jo vaig sentir *inklúša* (la del dallaire) a Abay (O. de Jaca, 1966); i si bé a mi a Bielsa (1965) ja no em reconeixien altra forma que el cast. comú *yunque*, m'asseguraren que als de Gistau encara se'ls sent *enklúme*.

Ja hem vist l'arcaisme de Fanlo en el S. XI però la forma que ara estudiem era usual a Jaca en el S. XV: «la dita botiga e ferraria --- stava descubierta, e se plovia toda la botiga, e la *anglumen*, en part, de la pluvia, stava ormosa <'humida'>, e el suelo todo vardoso <'enfangat'>, e los barquines <'manxes'> cubiertos de ropa», a. 1476 (Nav. Tomás, DLing. A-Ar., 148.14). No és que aquesta variant gallicana s'expliqui per un **enknunne* amb propagació de nasal (com deia Niedermann, ARom. V, 445-7), sinó pel canvi de sufix habitual que ha afectat els mots abstractes en *-UDINE* > fr. *-ume* del tipus *coutume* CONSUETUDINE. Un **INCUMINE* com aquest però sense